

ЮРИСДИКЦІЙНІ ЗАСОБИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ТА ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено аналізу юрисдикційних засобів врегулювання та вирішення правових спорів в Україні. Вирішення цих спорів може здійснюватися в юрисдикційній або позаяюрисдикційній формі. Юрисдикційна форма захисту передбачає вирішення спору відповідно до нормативно визначеної компетенції в галузі захисту прав уповноваженого на те органу державної влади або іншого органу, що діє від імені держави. Юрисдикційна форма захисту представлена судовими та позасудовими засобами.

Ключові слова: юрисдикція, вирішення спорів, юрисдикційні засоби вирішення спорів, правосуддя, захист прав.

У ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на ефективний засіб юридичного захисту) зазначено, що кожен, чий права та свободи було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження [12].

На сьогодні в Україні існує ціла система національних засобів врегулювання та вирішення правових спорів, різних за своєю правовою природою та юридичною силою інструментів визнання, відновлення оспорюваних або порушених прав або прав, які порушуються.

Конституція України (далі – КУ) не надає вичерпного переліку засобів врегулювання та вирішення спорів, він є відкритим: кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (частина шоста ст. 55 КУ) [13].

Багатоманітність засобів вирішення спорів здатна забезпечити вищу ефективність захисту в кожній конкретній ситуації, конкретній справі та для конкретних осіб. «При цьому під ефективним засобом слід розуміти такий, що призводить до потрібних результатів, наслідків, дає найбільший ефект... ефективний спосіб захисту повинен забезпечити поновлення порушеного права, бути адекватним наявним обставинам» [16].

Які ж саме органи та особи здійснюють захист прав та свобод? З погляду соціальної правової держави, а саме такою Україна проголошена в Преамбулі до Конституції, усі органи державної влади мають долучатися до захисту прав та в межах своїх повноважень надавати юрисдикційну форму захисту прав.

Термін «юрисдикція» походить від латинського *jurisdictio* або від *jus (juris)* – право та *dico* – проголошую. У широкому розумінні юрисдикція – це не тільки компетенція судових органів щодо розгляду справ, а й «коло питань, що відносяться до ведення держави або державної установи» [20, с. 360]. Науковці розробили чимало підходів до розуміння поняття «юрисдикція». Наприклад, її розглядають як судочинство, підсудність, підвідомчість справ суду, як сукупність повноважень відповідних державних органів вирішувати правові спори і справи про правопорушення та застосовувати юридичні санкції, як компетенцію судових органів щодо розгляду цивільних, кримінальних та інших справ і коло питань, що належать до ведення держави або державної установи [1, с. 10]. Якщо узагальнити ті складові, що зазвичай відносять до поняття юрисдикції, то виділяють два обов'язкових елементи: перший – це компетенція державного органу, визначена чинним законодавством, другий – повноваження у сфері врегулювання та вирішення спорів про захист прав.

З огляду на ці критерії можна виділити дві форми захисту прав: «юрисдикційна – полягає в діяльності уповноважених державою органів по захисту порушених або оспорюваних прав шляхом судового розгляду або адміністративного порядку; 2) неюрисдикційна – полягає в діяльності громадян та організації по захисту цивільних прав та охоронювальних законом інтересів, які здійснюються ними самостійно, без звернень за допомогою до державних або інших компетентних органів» [21, с. 65].

Безумовно, найбільш вагомою, ефективною та авторитетною юрисдикційною формою

захисту прав є судова. Саме судовий розгляд здатний забезпечити всі необхідні умови для врегулювання та вирішення правового спору, а судові рішення має ґрунтуватися на принципах верховенства права.

Судовий розгляд має цілу низку переваг перед іншими формами вирішення спорів. У частині першій ст. 55 КУ записано, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Це означає, що кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку. Суд не може відмовити в правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їхні права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або є інші ущемлення прав та свобод [19].

Тільки суд має виключне право на правосуддя; делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються (ст. 124 КУ). У ст. 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [9], в якій фактично дублюється положення ст. 124 КУ, також зазначено, що правосуддя в Україні здійснюється відповідно до визначених законом процедур судочинства. В Ухвалі Конституційного Суду України (далі – КСУ) про відмову у відкритті конституційного провадження у справі щодо тлумачення ст. 124 КУ і Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» [23] надано визначення правосуддя як самостійної галузі державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ.

Більш повно зміст поняття правосуддя розкрито в частині четвертій п. 9 Рішення КСУ у справі про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора [18]. У резолютивній частині цього рішення КСУ установив, що правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах. «Справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права...» [17]. Отже, ознаками правосуддя є те, що воно є різновидом державної діяльності, має на меті досягнення справедливості та забезпечує ефективне поновлення в правах.

Виключними ознаками судового захисту є також чітко визначене процесуальним законодавством місце кожного судового акта, тобто

документа, форма якого нормативно встановлена, та який засвідчує той чи інший факт, котрий був встановлений у процесі судового провадження, а судові рішення мають обов'язковий характер. Рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими, а їх невиконання є підставою для відповідальності, встановленої законом. Ця властивість судового рішення є також однією з гарантій судової форми захисту.

Однак судовий засіб захисту прав є не єдиним механізмом вирішення зростаючої кількості правових спорів. Окрім того, що суд є найбільш дієвим засобом, він також є найбільш дорогим, тривалим та складним механізмом врегулювання та вирішення правових спорів. А отже, далеко не для всіх спорів він є найбільш ефективним інструментом їх вирішення. Існує ціла низка інших, позасудових юрисдикційних засобів, які здатні здійснювати ефективний захист та мають своїм завданням досягнення справедливості.

Частиною третьою ст. 55 КУ передбачено право кожного звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений з прав людини). Уповноважений з прав людини має компетенцію щодо відносин, що виникають при реалізації прав і свобод людини і громадянина між громадянином України, незалежно від місця його перебування, іноземцем чи особою без громадянства, які перебувають на території України, та органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими і службовими особами (ст. 2 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини») [10]. Відповідно до ст. 1 цього закону, Уповноважений з прав людини здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі [10]. Метою парламентського контролю, зокрема, є захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених КУ, законами України та міжнародними договорами України.

Згідно з Конституцією України Президент України (далі – Президент) є гарантом прав і свобод людини і громадянина (ст. 102, розділ V КУ). У тексті присяги Президента відображено його обов'язок обстоювати права і свободи громадян. У широкому розумінні більшість повноважень Президента пов'язані із захистом прав. Повноваження, надані Президенту та зафіксовані у ст. 106 КУ, безпосередньо пов'язані із захистом прав громадян. Наприклад, забезпечення державної незалежності, національної безпеки; призначення та

проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою; прийняття рішення про використання Збройних Сил України; прийняття та припинення громадянства України, надання притулку в Україні тощо.

Зокрема, Президент має також широке коло повноважень у галузі захисту цивільних прав та посідає належне місце в структурі суб'єктів захисту цих прав та інтересів: скасування актів КМ України та актів Ради міністрів АРК, які містять цивільно-правові норми, внаслідок яких порушуються цивільні права та законні інтереси фізичних, юридичних осіб та інших учасників цивільних правовідносин; правом вето щодо прийнятих ВР України законів із наступним поверненням їх на повторний розгляд ВР України, у тому числі щодо правового регулювання цивільних відносин [24, с. 34].

Президент також має визначене коло повноважень щодо здійснення помилування стосовно індивідуально визначеної особи (ст. 106 КУ, ст. 87 Кримінального кодексу України [14]).

Чинним законодавством України передбачено, що захист прав також здійснює Кабінет Міністрів України (далі – КМУ). КМУ вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, а до його основних завдань належить, зокрема, соціальний захист (п. 2 ст. 116 КУ, частина третя ст. 2 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [6]).

Захист прав уповноважені здійснювати також інші органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим або органи місцевого самоврядування (частини друга та третя ст. 17 Цивільного кодексу України – далі ЦКУ) [24].

Кожен орган виконавчої влади та місцевого самоврядування має власні повноваження в галузі захисту прав та поширюється на визначену категорію прав або суб'єктів. Наприклад, до переліку основних завдань дипломатичної служби, до якої входять Міністерство закордонних справ (МЗС) України, представництва МЗС України на території України, закордонні дипломатичні установи України, спеціальні місії, а також делегації на сесії міжнародних організацій, належить захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном (абзац четвертий частини першої ст. 4 Закону України «Про дипломатичну службу» [4]).

У системі органів центральної виконавчої влади також функціонують спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади у сфері захисту певних прав, як, наприклад, захист прав споживачів, який здійснюється спеціально уповноваженим центральним органом

виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів та його територіальними органами (частина третя ст. 5 Закону України «Про захист прав споживачів» [5]).

Окрім цього, створено органи з так званим спеціальним статусом, метою діяльності яких є забезпечення державного захисту в конкретній сфері. Наприклад, Антимонопольний комітет України є державним органом зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель (ст. 1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» [2]).

Також існують органи зі спеціальними функціями, як, наприклад, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків у випадках, встановлених відповідним законом (ст. 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб») [8]. До його функцій належить здійснення заходів щодо інформування громадськості про функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників, підвищення рівня фінансової грамотності населення (п. 13 частини другої ст. 4 цього ж закону) [8].

До специфічних органів також можна віднести діяльність органів та осіб з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, мета діяльності яких – офіційне визнання і підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (п. 1 частини першої ст. 2 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень») [3]. У Преамбулі до закону зазначено, що він регулює відносини, що виникають у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, і спрямований на забезпечення визнання та захисту державою таких прав.

Також до юрисдикційних засобів захисту прав можна віднести нотаріат. При цьому слід зробити певні зауваження.

Частина перша ст. 18 Цивільного кодексу України передбачає, що нотаріус здійснює захист цивільних прав шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі у випадках і в порядку, встановлених законом [25]. Але аналогічна норма не дублюється в Законі України «Про

нотаріат»: закон не визначає нотаріуса як суб'єкта, що здійснює захист або охорону прав [7]. У частині другій ст. 5 цього ж закону йдеться лише про обов'язок нотаріуса сприяти здійсненню та захисту прав [7]. Однак категорії «сприяння захисту» і «захист» мають різний зміст. Латинський вислів *favor defensionis* (сприяння захисту) традиційно використовується в кримінальному процесі. У широкому розумінні *favor defensionis* є інститутом кримінального процесуального права [15]. «У світовій практиці конструкції сприяння захисту успішно застосовувалися саме для врівноваження інквізиційних начал судочинства й обвинувального ухилу» [11].

Вочевидь, під «сприянням захисту» автори закону мали на увазі комплекс дій, що передують реальному захисту прав, а саме заходів превентивного характеру, спрямованих на запобігання порушенням та виникненню спорів. Це припущення підтверджується тим, що в одному рядку зі «сприянням захисту» зазначено обов'язки щодо роз'яснень прав і обов'язків, попередження про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду (частина третя ст. 5 ЗУ «Про нотаріат») [7].

Але сучасний нотаріат в Україні побудований за принципами латинського нотаріату та є інститутом, що здійснює попередження порушень прав, їх офіційне визнання, охорону та захист. Ця позиція знайшла своє підтвердження в Роз'ясненнях Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду справ про оскарження нотаріальних дій або відмову в їх вчиненні» від 7 лютого 2014 року [22] (узагальнення): «Метою діяльності нотаріату є захист і охорона існуючих суб'єктивних прав та інтересів» (п. 4 узагальнень) [22, с. 5].

Віднесення нотаріату в Україні до юрисдикційних форм захисту ускладнює також той факт, що нотаріат не є органом держави. При цьому нотаріуси, як приватні, так і державні, наділені правом вчиняти дії від імені держави, мають печатку із зображенням Державного герба України (ст. 22 та 23 ЗУ «Про нотаріат»); документи нотаріального діловодства та архів як державного, так і приватного нотаріуса є власністю держави (ст. 14, 23 цього закону). Тобто в статусі нотаріуса наявні як приватні, так і публічно-правові елементи. Тому можна погодитися з твердженням, що правовий статус нотаріату «слід характеризувати як недержавний інститут, якому відповідно до законодавства України делеговані окремі повноваження держави щодо здійснення

захисту прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб» [27, с. 122].

В узагальненнях пленум роз'яснив, що незалежно від того, «є нотаріус приватним чи працює у державній нотаріальній конторі.., він не може вважатися суб'єктом владних повноважень» (п. 4 узагальнень) [22, с. 8], але «нотаріус діє не як фізична особа, а як орган юрисдикційної діяльності від імені держави» (п. 5) [22, с. 6], а «нотаріальну діяльність слід характеризувати як публічно-правову, оскільки вона здійснюється від імені держави» (п. 4) [22, с. 5].

Отже, віднесення нотаріату до юрисдикційних форм захисту спонукало до перегляду змісту поняття «юрисдикція», розширення його за рахунок включення до нього не тільки органів держави, але й органів, що діють від імені держави. Вочевидь, цей процес є не випадковим: у зв'язку з розширенням сфери суспільних відносин, що підлягають правовому регулюванню, відповідно розширюється і сфера виникнення правових конфліктів, а отже, й прав, які підлягатимуть захисту, а також засобів такого захисту. На нашу думку, взявши до уваги результати наукових досліджень та роз'яснення Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, нотаріат можна вважати засобом захисту прав.

В Україні існує система національних засобів врегулювання та вирішення правових спорів – різних за своєю правовою природою та юридичною силою інструментів визнання і відновлення оспорюваних або порушених прав або прав, які порушуються. Головною метою врегулювання та вирішення правових спорів є захист прав, тобто їх визнання або відновлення, та досягнення справедливості.

Захист прав може здійснюватися в юрисдикційній або позаюрисдикційній формі. Юрисдикційна форма захисту передбачає вирішення спору відповідно до нормативно визначеної компетенції в галузі захисту прав уповноваженого на те органу державної влади або іншого органу, що діє від імені держави.

Юрисдикційна форма захисту прав представлена судовими засобами – системою судів загальної юрисдикції та органом конституційної юрисдикції – Конституційним Судом України. Виключно суди мають прерогативу здійснювати правосуддя. Правосуддя є різновидом державної діяльності, самостійною її галуззю, забезпечує ефективне поновлення в правах та має на меті досягнення справедливості.

Юрисдикційний захист також може бути здійснений у позасудовій формі. Суб'єкти, що мають право за законодавством здійснювати

такий захист, – це Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Президент України, Кабінет Міністрів України, інші органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим або органи місцевого самоврядування, а також спеціально уповноважені органи або органи зі спеціальним статусом, що мають визначені повноваження у сфері захисту прав: Антимонопольний комітет України, дипломатичні

служби, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, органи державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, нотаріат.

Можна зробити обґрунтоване припущення, що кількість юрисдикційних засобів врегулювання та вирішення правових спорів в Україні зростатиме за рахунок розширення повноважень уже існуючих органів, а також створення нових органів зі спеціальним статусом у сфері захисту прав.

Список використаної літератури

1. Баулін О. В. Поняття юрисдикції і новий кримінальний процесуальний кодекс України / О. В. Баулін // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 9–13.
2. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3659-12/print1509702255472051> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
3. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1952-15/print1509702255472051> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
4. Закон України «Про дипломатичну службу» [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2728-14/print1509964343197365> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
5. Закон України «Про захист прав споживачів» [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3161-15/print1509964343197365> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
6. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794-18/print1509703546851491> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
7. Закон України «Про нотаріат» [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12/print1509702255472051> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
8. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4452-17/print1509964343197365> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
9. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/print1509964343197365> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
10. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
11. Зейкан Я. Favor defensionis, або «Сприяння захисту» / Я. Зейкан // Закон і бізнес. – № 38 (1128) від 21.09–27.09.2013.
12. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (право на ефективний засіб юридичного захисту) [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004/print1509703546851491 (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
13. Конституція України [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-0%D1%80/print1509703546851491> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
14. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1509702255472051> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
15. Малахова О. В. Реалізація інституту сприяння захисту у кримінально-процесуальному доказуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Малахова Ольга Валентинівна. – Одеса, 2016. – 213 с.
16. Окрема думка судді Верховного Суду України Гусака М. Б. від 5 березня 2013 року до Постанови ВСУ від 5 березня 2013 року № 21-417a12 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/.../21-417a12.doc (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
17. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес), справа № 1-10/2004 [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04/print1510046825660034> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
18. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 120, частини шостої статті 234, частини третьої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України, справа № 1-12/2003 від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003 [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
19. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води), справа № 9-зп від 25.12.97 [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97/print1509702255472051> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
20. Сучасна правова енциклопедія / О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко [та ін.] ; за заг. ред. О. В. Зайчука ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – Київ : Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.

21. Сучасний словник цивільно-правових термінів. – Харків : Страйд, 2005. – 224 с. – (Серія «Юридичний радник»).
22. Узагальнення до роз'яснень пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду справ про оскарження нотаріальних дій або відмову в їх вчиненні» 7 лютого 2014 року [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
23. Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням державного зовнішньоекономічного підприємства «Славутич-Сталь» щодо тлумачення статті 124 Конституції України і Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» м. Київ, 14 жовтня 1997 року, справа № 016/1241-97 N 44-з [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/vz44u710-97> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
24. Цивільний кодекс України : Науково-практичний коментар : у 2 ч. Ч. 1 / за заг. ред. Я. М. Шевченко. – Київ : Ін Юре, 2004. – 692 с.
25. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1509702255472051> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
26. Цивільно-процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1509702255472051> (дата звернення: 30.05.2018). – Назва з екрана.
27. Чижмар К. І. Організація та діяльність нотаріату в Україні: загальні засади конституційно-правового статусу / К. І. Чижмар // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2014. – Вип. 29, т. 1. – С. 119–123.

Iryna Lykholat

JURISDICTIONAL MEANS OF ADJUSTMENT AND SOLVING LEGAL DISPUTES IN UKRAINE

This article analyzes jurisdictional means of settling and resolving legal disputes in Ukraine.

The protection of rights may be in a jurisdictional or extrajudicial form. The jurisdictional form of protection involves resolving a dispute in accordance with the normatively defined competence in the field of the protection of the rights of an authorized official body or other authority acting on behalf of the state. Jurisdictional form of protection is provided by judicial and extrajudicial means.

The court system (the system of courts of general jurisdiction and constitutional jurisdiction) is the main means of resolving disputes: the court decision must be based on the principles of the rule of law, judicial decisions are binding, the place of each court act is clearly regulated. Only the court is able to administer justice. Justice is a form of public activity and is aimed at achieving equity and ensuring an effective renewal and protection of rights.

Non-judicial jurisdictional means are the Authorized Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine for Human Rights, the President of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, other bodies of state power, bodies of power of the Autonomous Republic of Crimea or local self-government, as well as specially authorized bodies or bodies with special status, having certain powers in the field of protection of rights: the Antimonopoly Committee of Ukraine, diplomatic services, the Fund for the Guaranteeing of Deposits of Natural Persons, State Registration Bodies Closed Rights to Real Estate and their Encumbrances. All these bodies are state authorities and have a normatively defined competence in the field of protection of rights.

A notary is not a body of the state but is a body of jurisdictional activity on behalf of the state, a non-governmental institution, which according to the legislation of Ukraine delegated certain powers of the state regarding the protection of rights.

The number of jurisdictional means of adjustment and solving legal disputes in Ukraine will increase with the expanding powers of existing bodies and the creation of new bodies with a special status in the field of rights protection.

Keywords: jurisdiction, dispute resolution, jurisdictional means of dispute resolution, justice, protection of rights.

Матеріал надійшов 11.06.2018